

CÈSAR MARTINELL, NOVEL·LISTA

Joan Rendé i Masdén

L'any passat va fer cinquanta anys de la mort de Cèsar Martinell, però *Cultura i Paisatge* li vol retrar un homenatge perpetu. Martinell no va ser tan sols un gran arquitecte o el gran arquitecte d'un nombre important de cellers cooperatius i altres edificis i d'intervencions d'interiorisme, va ser un artista polifacètic i un estudiós de l'art.

Se'l coneix per valuoses publicacions que encara avui són de consulta imprescindible. Però també va dedicar una certa atenció a la literatura pura, a la novel·la. Josep Maria Rovira Valls, director d'aquesta revista, em va fer a mans dues de les obres de creació majors de Cèsar Martinell, que havien de formar una trilogia: *Costa avall* i *Costa amunt*. La tercera (*Passat i futur*) només la coneixem pel prefaci que precedeix la segona, però sembla que mai no va ser escrita, o almenys publicada, per l'autor.

Arribats en aquest punt em sembla que hauríem de tenir en compte el fet que Cèsar Martinell havia comprat la Granja de Doldellops, situada a prop d'un dels estrets del riu Francolí, en direcció a Picamoixons, a la família de l'escriptor Josep Maria de Sagarra. Aquest detall potser ens podrà ajudar a penetrar més en l'origen d'aquesta narrativa de ficció.

Costa avall

Imaginem una ciutat petita i plàcida, mig adormida pel costum d'existir i per un passat relativament industriós. La família Fontanilles hi representa la societat benestant de Valls, i potser la de tota la civilització que entenem per occidental. Hi ha l'imperi dels nous valors del segle XX i, per tant, l'ensulsiada de totes les famílies "Fontanilles".

Marcel (l'Hereuet) és l'hereu escampa de la família Fontanilles: enamoradís, eventual, mal estudiant, rural, que acaba trobant parapet a les seves tendències llibertines en la seva promesa, Filomena, que no fa per ell simplement perquè és la filla d'un pròsper hipotecari que té collada la família Fontanilles. El protagonista acaba d'abandonar la darrera amant: la cantatriu espanyola Augusta, el seu gran amor pervers, després d'haver passat per diverses dones, entre les quals l'exòtica Ketty, la bella i

perspicaç plegadora de garrofes, i d'altres de menys importància. L'Augusta, mal resignada a la condició d'amant, és probablement la causa de la mort tràgica del Marcel.

L'argument fa pensar més aviat en una novel·la romàntica, però jo diria que es tracta, clarament, d'una peça noucentista pel seu llenguatge acuradíssim, de vegades una mica encarcerat i tot, i la seva estructura rigidament lineal. Sembla que vulgui ser una mena de *Gattopardo* de Giuseppe Tomasi di Lampedusa; de fet, en certa manera és una mica equivalent, per la crítica a la decadència de la seva pròpia classe social privilegiada i inconscient dels canvis del temps.

El Mas dels Pins, residència dels Fontanilles, té un fort regust de la Granja Doldellops, de la mateixa manera que Torralta té l'aroma de la petita ciutat, en aquella època (nom al·lusiu a l'altíssim i esvelt campanar de l'església de Sant Joan). Narra inspirat en els clàssics del segle XIX (sobretot francesos i russos) i es nota que els havia llegit apassionadament.

Costa amunt

L'administrador Llitjós veu com se'n va a l'aigua tot el patrimoni de la família Fontanilles, el Mas dels Pins inclòs, mentre els masovers del mas veuen com el seu fill Avel·lí n'esdevé el nou propietari (canvi de generació i de circumstància), de manera que ells passen de masovers a pares de l'amo.

La personalitat de l'Avel·lí, protagonista de la història, ha anat fent-se a París: procedent d'un negoci de sabates de Mallorca, va prosperant fins que esdevé el substitut total dels Fontanilles i renova una ciutat en decadència: "Aquí em té, amo d'una fàbrica vella, que hauré de remuntar", escriu en una carta a la que serà la seva Roser (sembla que Martinell ha descobert l'eficàcia del gènere epistolar a l'hora de transmetre veracitat, i el propaga abundantment en aquesta novel·la).

El nostre autor es manifesta, per tant, ben hàbil en el gènere de ficció per excel·lència i prou sensible als canvis de la seva ciutat i del seu univers.

Anton Català Gomís. *La Granja Doldellops de Cèsar Martinell*. Pintura al fresc. Menjador de la Granja Doldellops. © Fotografia: Salvador Esparbé